

Yhteistyöllä ratkaisuihin.

Vahva ruokakauppa on edellytys toimivalle kotimaiselle elintarvikeketjulle.

Esityksen sisältö

1. Ruoka-alan yhteiskunnallinen merkitys
2. Toimintaympäristö ja kokonaismarkkina
3. Elintarvikeketjun toimijat
4. Usein esitetyt väitteet ja vastauksia niihin
5. Elintarvikeketjun keskeiset haasteet
6. Ratkaisuehdotuksia

Yhteiskunnallisesti merkittävä ruoka-ala

Ruoka-ala antaa työpaikan
320 000 suomalaiselle

 77 300

Alkutuotanto

 99 300

Elintarviketeollisuus

Ruoka-alalla on suuri merkitys Suomen
kansantaloudelle

 320 000

työpaikkaa

 11 mrd. €

verotuloja

Yhteenlaskettu suora ja välillinen työllisyysvaikutus on 320 000 henkilöä, kun päällekkäisyydet on poistettu

 90 000

Elintarvikekauppa

 96 200

Ravitsemispalvelut

 2,4 mrd. €

investointeja

 19 mrd. €

arvonlisäystä

Yhteensä

12 % koko Suomen työllisistä

Ruokakaupan kokonaismarkkina Suomessa

■ **n. 10 mrd. €**

**Ruokapalvelut eli
foodservice**

(sisältää ravintolat
ja ammattikeittiöt)

■ **22,9 mrd. €**

Vähittäiskauppa

(sisältää elintarvikkeet,
juomat ja päivittäiset
kulutustavarat)

Monta vaihetta ja toimijaa matkalla pellolta pöytään

Tuotantopanosten toimittajat

- Suomen omavaraisuusaste on eurooppalaisittain varsin korkea, mutta tuotantomme on riippuvaista tiettyjen tuotantopanosten saannista.
- Elintarvikealan riippuvuus tuotantopanoksista näyttäytyy erityisesti nykyisessä kustannuskriisissä.
- Keskeiset tuotantopanostusmarkkinat ovat varsin keskittyneitä ja todellista kilpailua on vähäisesti.
- Kustannukset nousivat Suomessa merkittävästi vuonna 2022 (lannoitteet, energia, rehu, pakkausmateriaalit, varaosat).

Tuotantopanostusmarkkinat sopeutuvat

- Lannoitteiden hinnat ovat laskeneet maakaasun hinnan laskiessa.
- Energian hinnat ovat edelleen Venäjän hyökkäyssotaa edeltävää tasoa korkeammalla, mutta suunta on alaspäin.
- Sähkön hinta pysyy maltillisena tuotantokapasiteetin kasvaessa ja Keski-Euroopan parantuneen maakaasutilanteen myötä.
- Rehun hyvä saatavuus painaa hintoja alaspäin.

Maa- ja elintarviketalouden suhdanneennuste, kevät 2024

	2024e	2025e
Lannoitteet	-11 %	-5 %
Energia	-5 %	-3 %
Rehu	-14 %	-4 %

Alkutuotanto

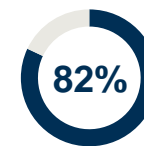

- Suomi on maailman pohjoisin maa, jossa maataloutta harjoitetaan. Tilakoko on pieni.
 - Omavarainen elintarviketuotanto on Suomelle elintärkeää.
 - Valtion kertaluonteinen tuki alkutuotannolle oli perusteltua akuutista kriisistä selviämiseksi. Tuki olisi kuitenkin ollut hyvä kohdentaa mahdollisimman täysimääräisesti aktiiviviljelijöille ja isoille tuotantotiloille
- Kotimaisen alkutuotannon toimintaedellytykset, riittävä laajuus ja monipuolisuus sekä kriittiset tuotantopanokset on varmistettava myös maamme elintarvikehuollon takia.
 - Alkutuotannon kyky suojautua poikkeuksellisen suurilta tuotantopanosten nousulta on heikko.
 - Maatalousyrittäjien on pystyttävä monipuolistamaan yritysraakennettaan sekä itse jatkojalostamaan tuotteitaan lisäarvon saamiseksi.
- Ruoantuotannon jatkuvuudessa on otettava huomioon myös kuluttotottumusten muutos, tuotannon on vastattava kuluttajien toiveita.
 - Maataloustuotannon kannattavuuden parantamiseksi on olemassa laaja valikoima maaseudun kehittämisen toimenpiteitä, joiden mahdollisuuksia tulee tarkastella ja hyödyntää. Tarvitaan myös laajempaa maaseutupolitiikkaa, jolla edistetään maaseudun elinvoimaa ja siellä asuvien ja toimivien ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia.

Elintarviketeollisuus

- Elintarviketeollisuus on Suomen suurin kulutustavaroiden valmistaja ja neljäneksi suurin teollisuudenala metalli-, metsä- ja kemianteollisuuden jälkeen.
- Elintarviketeollisuuden tuotannon liikevaihto on 13,3 mrd. euroa ja jalostusarvo 2,8 mrd. euroa. (2022)
- Ruoan hinnan nousu kasvattaa elintarviketeollisuuden liikevaihtoa, toisaalta myös toimialan kustannukset nousevat.
- Elintarviketeollisuus työllistää suoraan 39 500 ihmistä.
- Suomalaiset elintarvikeyhtiöt ovat menestyneet viennissä heikosti verrattuna verrokkimaihin, kuten Tanskaan tai Irlantiin.
- Suomen elintarvikevienti on vahvasti alijäämäinen.
- Suomen elintarvikeviennin arvo on 2,2 mrd. euroa ja tuonnin arvo 5,7 mrd. euroa. (2023)
- Suomen elintarvikevienti muodostuu matalan jalostustason tuotteista ja maitotuotteet korostuvat. Viennissä olisi paljon kehitettävää: kaupan vahvoja kanavia ja yhteistyöverkostoja voisi hyödyntää ja tärkeää olisi myös keskittyä oikeisiin vientimaihin.
- Tuottajat ovat monien suurten elintarviketeollisuusyritysten omistajia. Tuottajien olisi vahvistettava ohjaus- ja johtamisvastuutaan sekä lisättävä yhteistyötä omistamissaan alan yhteisissä yrityksissä.
- Suomessa toimii noin 2 600 elintarviketeollisuuden yritystä, joista 65 % työllistää enintään viisi henkilöä. Elintarviketeollisuuden rakenne on keskittynyt ja toisaalta alalla on paljon hyvin pieniä yrityksiä.

Suomessa valmistettujen elintarvikkeiden kotimaisuusaste

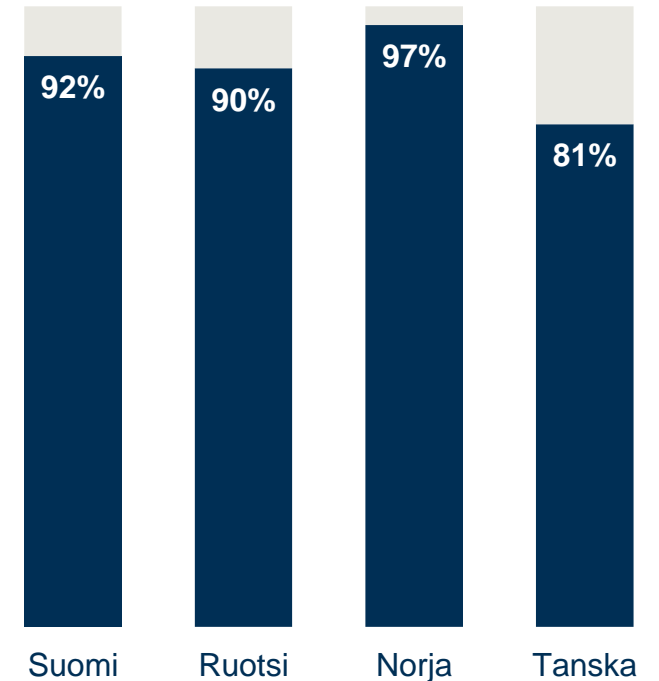
Ruokakauppa ja ruokapalvelut 1/2

Vähittäiskauppa/päivittäistavarakauppa

- Päivittäistavarakaupan alan yrityksissä on omistus pohjaltaan ja suuruudeltaan hyvin erilaisia toimijoita.
 - Isojen kaupan yritysten tulos kertyy monesta toimialasta, päivittäistavara-kauppa on vain yksi osa tulosta.
 - Päivittäistavarakaupan yritykset ovat panostaneet toimintansa tehostamiseen pitkäjänteisesti. Yritykset ovat ryhtyneet toimiin varmistaakseen tehokkaan toiminnan ja kilpailukykyä vastatakseen kansainvälisen toimintaympäristön haasteisiin.
- Vähittäiskaupan kannattava toiminta väestötiheydeltään alhaisessa, mutta maantieteellisesti laajassa maassa vaatii riittävää volyymia ja tehokasta logistiikkaa.
 - Suomen vähittäiskaupan markkina on keskittynyt muiden Pohjoismaiden tavoin.

Kolmen suurimman vähittäiskaupan kaupparyhmän markkinaosuudet (2021)

Ruokakauppa ja ruokapalvelut 2/2

Ruokapalvelut (ravintolat ja ammattikeittiöt)

Suomen

yli 16 000

ammattikeittiötä valmistavat asiakkailleen

noin 749 milj.

ateriaa vuodessa.

- Vallitsevan kustannuskriisin aikana foodservice-tukkukaupan ja elintarviketeollisuuden yrityksille on aiheutunut merkittävää haittaa julkisen sektorin joustamattomuudesta sopimusehtojen avaamisessa.
- Ruokapalveluiden myynti asiakkaille muodostuu hyvin monipuolisen toimijajoukon kokonaisuudesta eikä tämän markkinan kokonaismyynnistä ole tarkkaa tietoa.
- Ammattikeittiöt hankkivat raaka-aineita suoraan kotimaisilta elintarviketeollisuuden yrityksiltä, suoratuontina ja foodservice-tukkukaupan yrityksiltä. Viiden suurimman foodservice-tukkukaupan yrityksen osuus ruokapalvelujen kokonaishankinnoista arvioidaan olevan noin 50 %.

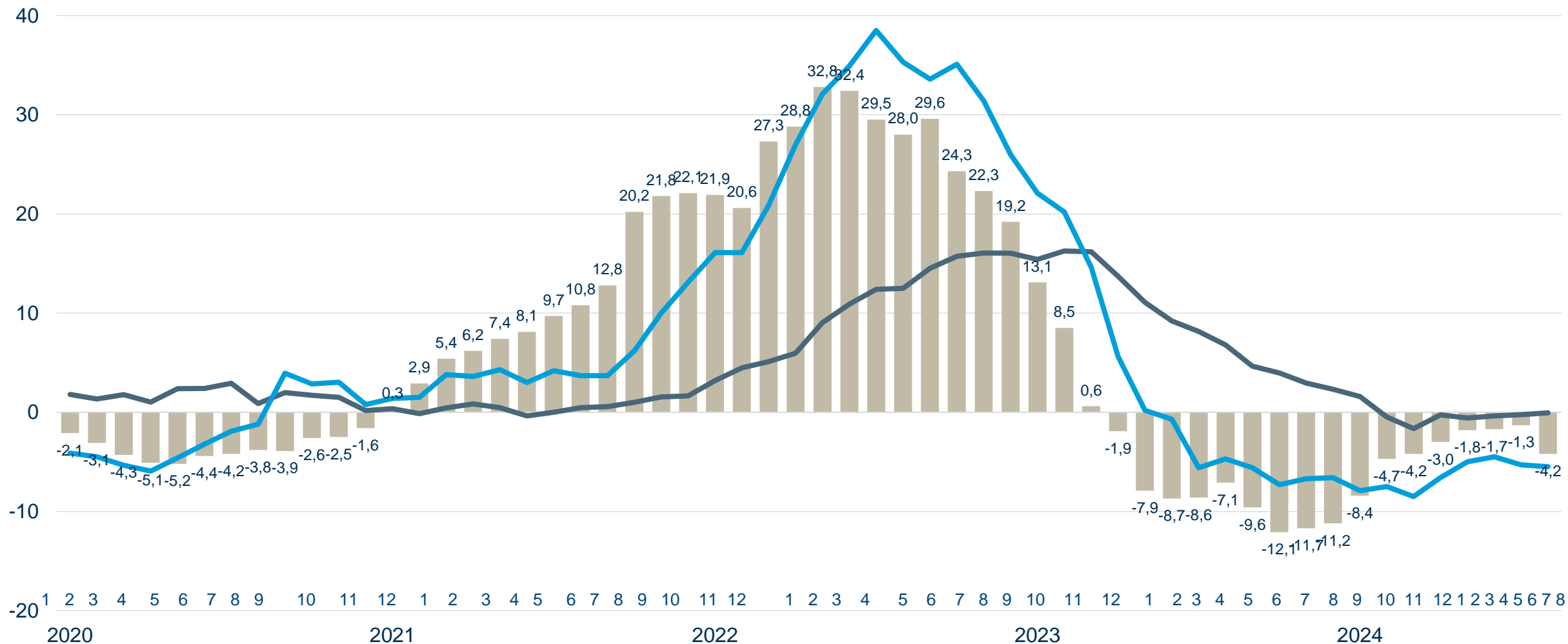
Kuluttaja

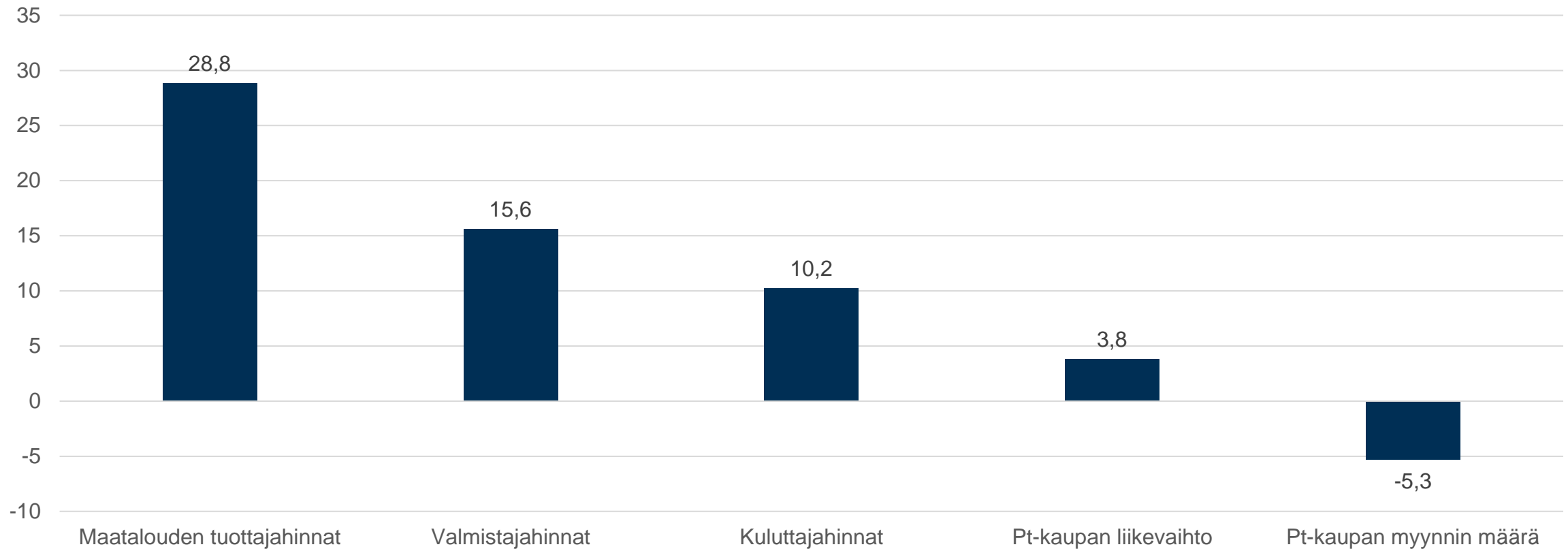
- Päivittäistavarakaupan laaja valikoima eri hintaluokkineen mahdollistaa sen, että kuluttaja voi itse päättää minkä hintaluokan tuotteita ostaa. Kauppojen on tarjottava jokaiselle lompakolle sopivia tuotteita.
- Suomessa ruoan absoluuttinen hintataso on keskimäärin muita EU-maita korkeampi. Suurin selittävä syy korkealle ruoan hinnalle on verotus. Onkin hyvä huomioida, että jo ilman arvonlisäveroa laskettu ruoan hintataso Suomessa on Ruotsin, Ranskan ja Italian hintatasoa alempi.
- Trendit ja kuluttajakäyttäytymisen muutokset vaikuttavat koko ruokaketjuun. Pinnalla ovat nyt muun muassa kestävä ja vastuulliset valinnat, ilmasto, terveys ja hyvinvointi sekä harkittu kuluttaminen.

- Teknologian kehitys ja digitalisaatio, esimerkiksi ruoan verkkokaupan suosion kasvu avaavat uudenlaisia mahdollisuuksia ja lisäävät kuluttajien toiveita yritysten suuntaan.
- Odotukset elintarvikkeiden toimitusketjun kehittämiseksi ovat kasvaneet, kun kuluttajien kiinnostus tuotteiden ja niiden raaka-aineiden alkuperään, turvallisuuteen sekä vastuullisuuteen on kasvanut. Kotimaista ja lähellä tuotettua arvostetaan.
- Kuluttajat toivovat entistä enemmän tietoa ruoan matkasta koko arvoketjussa. Päivittäistavarakauppa ja elintarviketeollisuus ovat sitoutuneet koko elintarvikealan yhteiseen kehittämiseen.
- Hinta on monelle edelleen tärkeä ostopäätöksiä ohjaava tekijä.

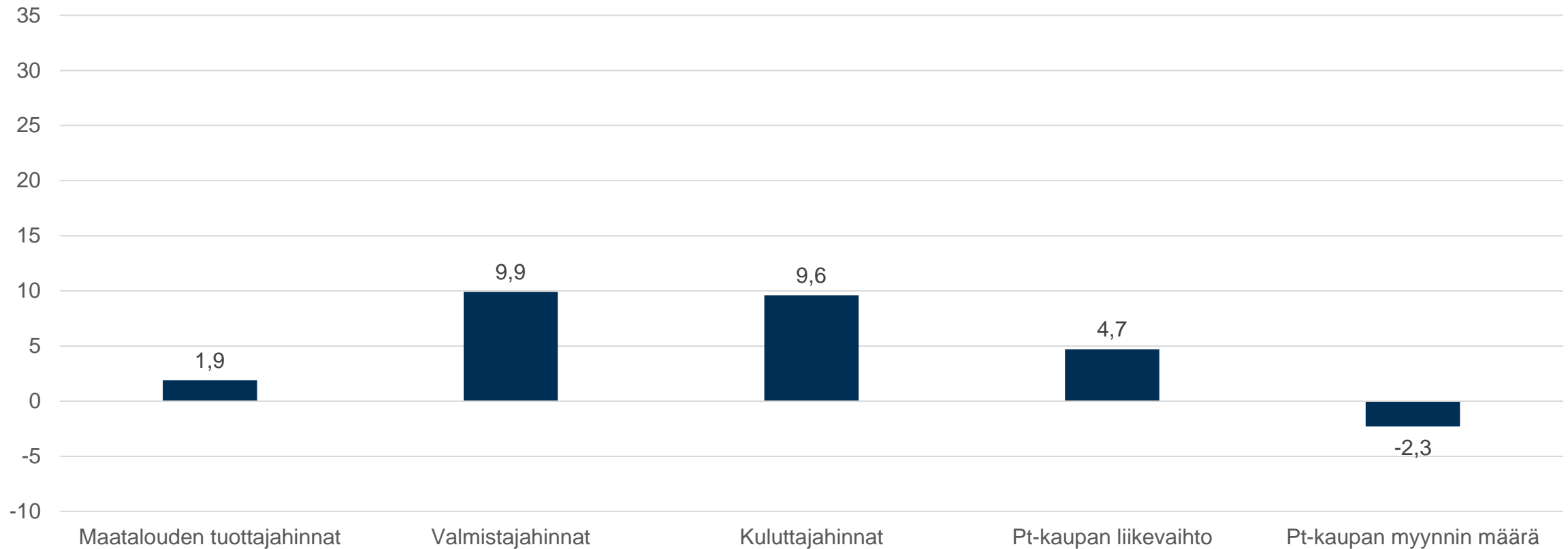
Tuotantopanosten vs. tuottaja- ja kuluttajahintojen muutosprosentti edelliseen vuoteen

Elintarvikehintojen ja päivittäistavarakaupan myynnin muutokset 2021 vs 2022 (%)

Elintarvikehintojen ja päivittäistavarakaupan myynnin muutokset 2022 vs 2023 (%)

Ruokakauppa on Suomessa liian keskittynyttä

”Kaksi määrää kaikesta”

Harvaan asutussa maassa kaupan on oltava tehokasta – takaa saatavuutta koko maassa

Maamme on harvaan asuttu ja etäisyydet ovat pitkiä. Kannattava ja kuluttajille tehokkaasti toimiva ruokakauppa vaatii riittävää volyymia ja tehokasta logistiikkaa. Tehokkuus on keskeinen kilpailukeino. Heikompi kustannustehokkuus merkitsisi korkeampia kuluttajahintoja, suppeampia valikoimia sekä heikompa palvelua ja saavutettavuutta.

Maanlaajuisesti toimivat kaupparyhmät takaavat päivittäiseen elämään tarvittavien hyödykkeiden saatavuuden maan joka kolkassa.

Vahvat ruokakaupan toimijat takaavat parhaiten huoltovarmuuden siten, että myös kriisitilanteissa elintarvikkeet ja muut päivittäistavarat ovat turvallisesti kuluttajien ja ruokahuollon toimijoiden ulottuvilla.

Vahvat toimijat kilpailevat väkevästi – rakenne ei poikkea muista Pohjoismaista

Vähän kilpailijoita ei tarkoita vähäistä kilpailua. Suomessa toimivat päivittäistavarakaupan yritykset kilpailevat tiukasti keskenään. Kauppa on käynyt 2000-luvulla läpi rakenneuudistuksen, jossa kannattamattomat kaupan yritykset ovat poistuneet markkinoilta.

Suomen vähittäiskaupan markkina on keskittynyt, mutta tilanne on sama muissa Pohjoismaissa. Kolmen suurimman vähittäiskaupan kaupparyhmän markkinaosuudet vuonna 2021 olivat: Suomi n. 92 %, Ruotsi n. 90 %, Norja n. 97 %, Tanska n. 81 %.

Myös elintarviketeollisuus on keskittynyttä.

Kaupparyhmien kilpailu näkyy kuluttajille kilpailukykyisenä ruoan hintatasona.

Kaupalla on liian vahva neuvotteluasema

”Kauppa määrää valikoimajaksot ja sanelee sopimusten sisällöt”

Kauppan neuvottelukumppani on teollisuus

Kauppan yritysten pääasiallinen neuvottelukumppani ovat elintarviketeollisuuden yritykset. Kaupan hankinnoista vain runsas prosentti tehdään suoraan tuottajilta. Tuottajahinnoista päätetään elintarviketeollisuuden yritysten ja alkutuottajien välisissä sopimuksissa. Kauppa ei voi määrätä omia sopimuskumppaneitaan, elintarviketeollisuuden yrityksiä, maksamaan alkutuottajalle enemmän.

Yhdessä elintarvikeketjun toimijoiden kanssa kehitetyt valikoimajaksot ohjaavat toimintaa ja tuovat pitkäjänteisyyttä. Ne ovat kaikkien osapuolien edun mukaisia.

Elintarviketeollisuuden yrityksillä on merkittävä asema sekä alkutuotannon että kaupan yritysten sopimuskumppanina ja siten tärkeä rooli alkutuotannon kannattavuudessa tuottajahinnan maksajana.

Kauppa on etsinyt aktiivisesti ratkaisuja

Kauppan yritykset ovat sitoutuneet hyvien kauppatapojen käyttöön ja erilaisilla viranomaisilla on runsaasti keinoja puuttua mahdollisiin väärinkäytöksiin.

Kahdesta peräkkäisestä kriisistä johtuneet tuotantopanosten korkeat hinnannousut ovat olleet täysin poikkeuksellisia. Siksi kaupan yritykset ovat avanneet elintarviketeollisuuden kumppaniensa kanssa neuvottelut, jotka ovat johtaneet useiden satojen miljoonien eurojen korotuksiin aiemmin sovittuihin ehtoihin.

Päivittäistavarakauppa on ollut aloitteellinen etsimään ratkaisua siihen, miten epätavallisen suuret häiriötilanteet voitaisiin jatkossa ottaa paremmin huomioon kaikissa elintarvikeketjun sopimussuhteissa.

Elintarvikeketjun tulonjako on rikki

”Ruoan hinta nousee, mutta tuottajahinnoissa se ei näy”

Tuottajahinnat ovat nousseet enemmän kuin ketjuun on tullut markkinoilta lisäeuroja

Tuottajahinnat nousivat vuonna 2022 selvästi nopeammin kuin elintarvikkeiden valmistaja- ja kuluttajahinnat. Tuottajahinnat olivat lähes 30 % korkeammat vuonna 2022 kuin edellisenä vuonna.

Toki myös tuotantopanosten, kuten lannoitteiden ja energian, hinnat nousivat vuonna 2022 huomattavasti. Kuitenkin tuottajahintojen nousu oli jo alkukesästä 2022 tuotantokustannusten hinnannousua nopeampaa.

Kuluttajien ostokäyttäytyminen on muuttunut. Kun hinnat nousevat merkittävästi, kuluttajat reagoivat ostamalla joko vähemmän tai halvempaa.

Ruoan hinnan muodostumisesta on käytävä faktapohjaista keskustelua – kuluttajien ostovoima keskeistä

Ruoan hinnan muodostumisesta tehtiin kattava selvitys viimeksi vuonna 2018, jolloin kaupan osuus rahavirroista oli pienentynyt.

Ruoan hinta muodostuu eri tuoteryhmissä eri tavoin. Joissain tuotteissa (esim. maito), alkutuotteen osuus on suuri ja joissain tuotteissa (esim. leipä), aika pieni. Leivän hinnassa näkyykin ruokaketjussa tehtävän työn, eli tuotetun lisäarvon osuus.

On myös hyvä muistaa, että verottaja vie ruoan kuluttajahinnasta Suomessa lähes puolet päältä.

Kaupan yritykset suhtautuvat myönteisesti uuden ruoan arvonmuodostukseen liittyvän selvityksen tekemiselle - kunhan se tehdään huolellisesti ja kilpailulainsäädäntö huomioiden.

Ostovoima luo edellytykset Suomen talouskasvulle. Kuluttajien ostovoimaa onkin vahvistettava.

Kauppa väistää vastuunsa alkutuotannon kriisissä

”Kauppa ei piittaa tuottajan ahdingosta”

Kotimainen maatalous on kärsinyt kannattavuusongelmista jo pitkään

Alkutuotannon kannattavuuden parantamiseksi on tehty useita selvityksiä toimenpidesuosituksineen. Osa niistä kuuluu elintarvikeketjun toimijoiden yhteistyössä edistettäviin asioihin, kuten ruokaviennin kasvattaminen ja tiedolla johtamisen parantaminen. Lisäksi jokaisen toimijan tehtävä toimenpiteitä oman kilpailukyvyn ja kustannustehokkuuden varmistamiseksi.

Kaupan yritykset ovat uudistaneet toimintaansa markkinoiden muuttuessa. Ne ovat ryhtyneet jo vuosia sitten toimiin varmistaakseen kilpailukykyä ja vastatakseen kansainvälisen toimintaympäristön haasteisiin. Elintarvikeketjun eri osissa uudistuminen on ollut eriaikaista.

Kaikki elintarvikeketjun toimijat ovat tärkeitä ja kaikkien toiminnan tulisi olla kannattavaa. Kotimaisen ruoan kilpailukyky on koko ketjun ja kaikkien kuluttajien etu.

Laajempaa maaseutupolitiikkaa tarvitaan

Kotimaisen alkutuotannon toimintaedellytykset, riittävä laajuus ja monipuolisuus sekä kriittiset tuotantopanokset on varmistettava myös maamme elintarvikehuollon takia. Alkutuotannon kyky suojautua poikkeuksellisen suurelta tuotantopanosten hintojen nousulta on heikko.

Maataloustuotannon kannattavuuden parantamiseksi on olemassa laaja valikoima maaseudun kehittämisen toimenpiteitä, joita tulee hyödyntää. Tarvitaan myös laajempaa maaseutupolitiikkaa, jolla edistetään maaseudun elinvoimaa ja siellä asuvien ja toimivien ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia.

Maatalouspolitiikka kaipaa uudistamista, jotta keskeiset tuotannon ohjauskeinot tukevat paremmin kuluttajakysyntää ja aktiivituotantoa.

Kauppa salaa tietoa

”Kauppa ei jaa asiakasdataansa eikä kerro kuluttajakäyttäytymisen tai kysynnän kehityksestä”

Kauppa tuntee asiakkaansa

Kauppa jakaa varsin yksityiskohtaista tietoa myynnistä ja kuluttajakäyttäytymisestä omille sopimusosapuolille eli elintarviketeollisuuden yrityksille.

Päivittäistavarakauppa PTY ry on julkaissut vuodesta 2020 alkaen vuosineljänneksittäin koko päivittäistavarakaupan myynnistä kertovan tuoteryhmäraportin. Raportti on kaikkien osapuolien saatavana samansisältöisenä ja veloitusetta. Raportti on varsin laajasti käytössä elintarviketeollisuuden yrityksissä ja toimialan kehitystä analysoivissa muissa sidosryhmissä.

Elintarviketeollisuuden yritysten tulee jakaa tietoa ja erityisesti siitä tehtävää tulkintaa edelleen omille sopimusvalmistajilleen.

PTY:n julkaisema tuoteryhmäraportti pitäisi saada laajemmin hyödynnettyä koko elintarvikeketjussa.

Kilpailulainsäädäntö määrittää, mitä tietoa voidaan jakaa

Yritysten väliset yksityiskohtaiset sopimukset kuuluvat liikesalaisuuksien piiriin. Pitää ymmärtää, että rahavirtoihin liittyvät asiat ovat erittäin sensitiivistä tietoa, jonka jakamista määrittää kilpailulainsäädäntö.

Kaupan yritykset eivät vastusta elintarvikeketjun toiminnasta huolellisesti toteutettujen tutkimusten ja selvitysten tekemistä, kunhan ne toteutetaan riittävän kattavasti, ammattitaitoisesti ja kilpailulainsäädäntö huomioiden.

Elintarvikeketjun keskeiset haasteet 1/2

Eripuraisuus

Ruokaketjun toimintaa on viime vuosina leimannut voimakas toisten osapuolien syyllistäminen. Aito yhdessä tekemisen ja kehittämisen tavoite kariutuu usein kärkeviin puolue- ja järjestöpoliittisista tarkoitusperistä lähteneisiin aloitteisiin.

Maatalouden kannattavuusongelma

Suomalainen maatalous on fragmentoitunutta. Tilakoot ovat kasvaneet, mutta keskikoko on edelleen selvästi verrokkimaita pienempi. Maatalouden ongelmia on lisännyt maatalouspolitiikka, joka ei edistä tarvittavaa rakennemuutosta. Myös pohjoiset olosuhteet tuovat lisähaasteita kannattavuuteen, vaikka Suomessa maksettavat tuottajahinnat ovat verrattain korkeita.

Elintarvikevienti

Elintarvikeviennin taso on heikko ja elintarviketeollisuuden yritysten riippuvuus kotimarkkinoista liian suuri. Vienti on harvojen yritysten todellinen painopistealue ja se keskittyy liikaa matalan jalostusarvon tuotteisiin.

Verotus

Ruoan kuluttajahinta on Suomessa EU-maiden keskiarvoa korkeampi. Veroa ruoan hinnassa on poikkeuksellisen suuri osa, yhteensä jopa 45 %. Pelkästään ruoan alv on lähes kolminkertainen vanhoihin EU-maihin verrattuna. Ilman arvonlisäveroa tarkasteltuna ruoan hinta on Suomessa on varsin kilpailukykyisellä tasolla.

Elintarvikeketjun keskeiset haasteet 2/2

Riippuvuus kansainvälisistä tuotantopanoksista

Elintarvikeketjun omavaraisuus- ja kotimaisuusaste on Suomessa eurooppalaisittain korkea. Elintarvikeketjun toiminta on kuitenkin vahvasti riippuvainen kansainvälisten tuotantopanosten hankinnoista. Monien kriittisten tuotantopanosten tuotannon ulkoistaminen ulkomaille on tehnyt meistä entistä alttiimpia kansainvälisten markkinahäiriöiden vaikutuksille.

Säätely

Elintarvikeketjun säätelyä on lisätty viime vuosina merkittävästi ja sitä on jo liikaa. Toimintaa ja kilpailukykyä edistetään parhaiten ketjun toimijoiden yhteistyöllä ja itsesäätelyä kehittämällä. Liiallinen säätely aiheuttaa elintarvikeketjun yrityksille hallinnollista taakkaa ja lisäkustannuksia sekä kangistaa yhteistyötä.

Elintarvikeketjua koskevaa lainsäädäntöä on jo riittävästi – kangistaa toimijoiden välistä yhteistyötä

Asioita käsittelevät instanssit

Yleinen tuomioistuin
Markkinatuomioistuin
Kilpailu- ja kuluttajavirasto
Elintarvikemarkkinavaltuutettu
Kauppatapalautakunta

Ratkaisuehdotuksia

- ☑ Kehitetään keskustelukulttuuria: avointa, rakentavaa ja laadukasta vuoropuhelua alan vetovoiman säilyttämiseksi.
- ☑ Pysytään asialinjalla: vältetään kärjistyksiä ja provokaatioita, ei sekoiteta mukaan puoluepolitiikkaa.
- ☑ Hyödynnetään faktoja: luodaan tapa koota säännöllisesti yhteinen tilannekuva (tilastot ja tutkimukset).
- ☑ Viestitään positiivisista asioista ja monistetaan niitä. Elintarvikealaa on kyettävä arvioimaan myös sen menestyvien osien kautta.
- ☑ Luodaan väline tarkastella kokonaismarkkinan kehitystä ja parannetaan tiedolla johtamista jo saatavilla olevista tietolähteistä.
- ☑ Luodaan keinoja hallita paremmin poikkeuksellisen suuria tuotantopanosten hintojen heilahteluita.
- ☑ Hyödynnetään tuottajaorganisaatioita paremmin tukemaan tuotannon tehostamista sekä hankinta- ja myyntivolyyymien kokoamista.
- ☑ Uudistetaan maataloustukien rakenne siten, että se palvelee paremmin aktiivituotannon tehokkuutta ja suuntaamista sekä rakennekehitystä.
- ☑ Tehdään ruokaviennistä strategisen tason painopistealue elintarviketeollisuuden yrityksille. Tuotekehitykseen ja kansainvälistymiseen on panostettava riittävästi ja hyödynnettävä myös kaupan yritysten kansainvälisiä verkostoja.
- ☑ Elintarvikeketjua koskevan lainsäädännön lisääminen ei ole ratkaisu alkutuotannon ongelmiin. Sääntelyn on tuettava toimialan kehittymistä, kasvua ja kilpailukykyä. Kansallisen sääntelyn on oltava linjassa kilpailijamaiden kanssa.

